

Қазақстан Республикасы Тәуелсіздігінің 30 жылдығына арналған «Сейфуллин оқулары – 17: «Қазіргі аграрлық ғылым: цифрлық трансформация» атты халықаралық ғылыми – тәжірибелік конференцияға материалдар = Материалы международной научно – теоретической конференции «Сейфуллинские чтения – 17: «Современная аграрная наука: цифровая трансформация», посвященной 30 – летию Независимости Республики Казахстан.- 2021.- Т.1, Ч.1 - С.163-166

НҰР-СҰЛТАН ҚАЛАСЫНДАҒЫ АТ-СПОРТЫ КЛУБТАРЫНДАҒЫ ЖЫЛҚЫЛАР АРАСЫНДАҒЫ ТРАВМАТИЗМ

*Өмірәлі А.Б,
Доманов Д.И.*

Жарақат немесе зақымдану-патогендік факторлардың (механикалық, физикалық, химиялық, биологиялық, психикалық) бір мезгілде немесе ұзақ, қайталап әсер етуінен туындаған тіндер мен мүшелердегі анатомиялық немесе функционалдық бұзылыс.Травматизм келесі себептер нәтижесінде пайда болады:

- жануарларды ұстау және оларға күтім жасау ережелерін бұзу (ат қоралар мен олардың жабдықтарын сапасыз орнату, зоогигиеналық жағдайлары нашар, жылқылардың тар қораларда көптігі, ат-әбзелдерінің сапасы төмен болуы, жылқыны дұрыс жаю және міну қабілетсіздігі және т. б.) ;

- жылқыларды пайдалану ережелерін сақтамау. Мұндай жарақаттың түрлері спорттық болып табылады;

- көлік құралдарының нашар жабдықталуы, жол профилі, ұзақ тасымалдау және т. б. салдарынан болатын түрлі жарақаттар.;

- соғыс қимылдары нәтижесінде пайда болған жарақаттар [1,2].

Спорттық жылқылардың травматизмінің негізгі себептері жаттығулар мен жарыстардың нашар ұйымдастырылуы болып табылады. Жоғары спорттық нәтижелерге ұмтылу үшін жылқының физикалық және техникалық дайындығы әрдайым ескерілмейді. Күш пен төзімділікті дамытудың орнына жылқы денесінің анатомиялық және физиологиялық ерекшеліктерін ескерусіз жаттығулар жасалады [3,4].

Жарақаттар кейде қызмет көрсететін персоналдың, спортшылардың атқа бұрыс, дөрекі қарауынан туындайды. Жаттығуда біртектілік принципін және атқа индивидуалдылықты сақтамау кейбір жағдайларда шамадан тыс жүктеме, шаршау және жарақатқа әкеледі.

Жарақаттар жаттығулар мен Ат спорты жарыстарының жабдықталуының қанағаттанарлықсыз жағдайы, ат тағаларында бұдырлардың болмауы нәтижесінде пайда болуы мүмкін, бұл кедергілерден секіру кезінде аттың құлауына әкелуі мүмкін. Жылқының нашар, дұрыс емес

ер-тоқымы арқасында, шоқтығында және кеуде қабырғасында беткі бұлінулер,сызаттар мен жараларды тудырады.

Көбінесе эксплуатациялық (спорттық) жарақат (53,49%). Технологиялық жарақаттану 32,76% жағдайда тіркелді; көліктік жарақаттану - 7,11%; азықтық жарақаттану - 4,41%; жыныстық жарақаттану бірлі-жарым жағдайда тіркелді (2,23%). Жарақаттарға байланысты аурулардың жалпы санының көп бөлігі бұлшықеттер, сіңірлер мен аяқ буындары мен тұяқтардағы патологиясы (58,43%) болып келеді. Шоқтық, кеуде және бел аймағындағы жарақаттарға байланысты аурулар 29,27%; жамбас аймағында - 10,38%, бас аймағында - 1,92% құрады.[3].

Пайда болу себептеріне байланысты тендиниттерді үш топқа бөледі. Бірінші топ-бұл шамадан тыс жүктеме салдарынан болған сіңір жарақаттары. Жылқылардағы тендониттердің екінші тобы аяқтарының дұрыс қойылмауы, яғни тегіс жерде тұрмауынан немесе сыртқы көрінісіндегі (экстерьер) ақаулардың салдарынан пайда болатын сіңір жарақаттарынан тұрады. Тендониттердің үшінші тобы дегенеративті тендиниттер деп аталады, яғни бастапқыда сіңір тінінде пайда болатын толық емес зақымданулар. [4].

Жоғарыда айтылғандарға байланысты қазіргі уақытта емдеудің тиімді құралдары мен әдістерін іздестіру жұмыстары жалғасуда, емдеудің ең танымал әдістерінің бірі физиотерапияны қолдану болып табылады. Сонымен, Haussler К.К, және т.б. мәліметтері бойынша,(2021) контрасты терапияны қолдану тіндердің салқындауы мен қызуын жіліншіктің терең иілгішінің тереңдігіне қарай жүргізуге қабілетті болды [5].

Кейбір зерттеушілер жылқылардағы сіңір ауруын емдеу үшін жоғары қарқынды лазерлік терапияны қолдануды ұсынады. Жоғары қарқынды лазерлік терапияны қолдану сіңірлер мен байламдардың зақымдануы бар жылқылардағы визуалды ақсақтықты азайту, сонымен қатар зақымдану пайызын азайта отырып, зақымданудың экзогенділігінің өзгеруіне әсер етпестен анальгетикалық және ісінуге қарсы әсерге ықпал еткен [6].

Біздің зерттеуіміздің мақсаты Нұр-сұлтан қаласындағы "Алтын Тұлпар" ат спорты клубында жарақаттың таралуын зерттеу болды.

"Алтын Тұлпар" ат спорты клубы Мичурино кентінде орналасқан, сондай-ақ мұнда ат спортының спортшыларын дайындау үшін жылқыларды пайдаланады. Ат спорты кешеніне мынадай ғимараттар жиынтығы кіреді: жануарларды ұстауға арналған қоралар, әртүрлі көлемдігі манеждер, ашық спорт алаңдары. Жылқылардың қосымша серуендеуі үшін жайылым бар.Жануарларды жаттықтыруға арналған манеж бар. Бір уақытта 50 жылқыны ұстауға арналған қора, екі қатарлы орналасқан ені 3 м жалпы өту жолымен біріктірілген қоралар. Қоралардың өлшемдері 3*4 м.Қораның төбелерінің биіктігі 2,6 м. Әр қораның терезелері бар.

Ат спорты клубына тиесілі жылқылар арасындағы жарақатқа талдау жүргізу кезінде амбулаториялық журналдардың деректері ескерілді. Әр түрлі патологияларды анықтаған кезде жануарларды клиникалық диагностиканың жалпы қабылданған әдістеріне сәйкес клиникалық тексеру жүргізілді. Жануарды тексеру кезінде жануардың денесінің кеңістіктегі

жағдайына, қондылығына, дене бітіміне, конституциясына назар аударылды, термометрия жүргізілді, тыныс алу мөлшері есептелді. "Алтын Тұлпар" ат спорты клубына тиесілі жылқыларды зерттеу кезінде 36 жылқы клиникалық тексеруден өтті, оның ішінде 18 бас спорттық іс-шараларға пайдаланылады. 18 бас спорттық жылқылардың ішінен аяқтарының аймағында әртүрлі патологиялары бар 10 бас анықталды. Айта кету керек, беткейлік сіңірлердің ең көп таралған ауруы-ішінара жыртылу немесе қабыну ("брокдаун"). Тұқымдарына байланысты белгілі бір патологияға бейімділікті зерттеу кезінде біз брокдаунның асыл тұқымды жылқы тұқымында жиі кездесетінін байқадық. Асыл тұқымды жылқыларда буындардағы дегенеративті өзгерістер жиі кездеседі (остеоартрит және т.б.), бірақ бұл тенденция бұл патологиялардың 17-20 жастан асқан жылқыларда байқалғандығымен түсіндіріледі. Ramos, S және т.б. зерттеулер жануардың жасының буын аймағында патологияның пайда болу жиілігіне әсерін көрсетеді [6,7]. Ауру жылқылардың жасын зерттеу кезінде біз 5 жастан асқан жануарларда аяқ патологиясының жиі кездесетінін атап өттік, бұл спорттық формасы осы жаста жоғарғы деңгейге жететіні және әртүрлі спорттық іс-шараларда жиі қолданылатындығына байланысты болуы мүмкін.

Сіңір патологиясы анықталған ауру жануарлар екі топқа бөлінді, бірінші топ (3 бас) сіңірлер мен сіңір қабықтарының қабыну процестері бар жануарлардан тұрды, оларға дексаметазон бұлшықет ішіне 5 мл дозада қолданылды және 2 сағат ішінде зақымдалған аймаққа аппликация тәсілімен суық саз-балшық жергілікті қолданылды.

Екінші топ (3 бас) – 45 кг тірі салмаққа 1 мл дозада көктамыр ішіне кетопроф, зақымдалған аймаққа 2 сағат ішінде аппликация тәсілімен суық саз-балшық жергілікті қолданылды.

Сіңір патологиясы бар жылқыларда ("брокдаун") әлсіз ақсақтық байқалды, ол физикалық күш салғаннан кейін, әсіресе сіңір қосымша зақымдалған жағдайда күшейе түсті. Бұл жағдайда ең алдымен жіліншіктің беткі иілгішінің сіңірі зардап шегетіні белгілі: жиек ақауы пайда болады. Тиектің пассивті бүгілуі қиын және аздап ауырсынуды тудырады.

Кейіннен сіңір қабығының проксимальды және дистальды кеңеюінде қалыңдау және ісіну пайда болады және дөңгелек бақай байламының орнында осы қабығының айқын тарылуы байқалады. Яғни, дөңгелек байлам шығаратын қысым мен еркін дренажға кедергі болғандықтан, синовиальды сұйықтықтың мөлшерден тыс жоғарылауы тек тиек сіңірінің қабығының белгілі бір жерлерінде болады.

Емдеу нәтижесінде біз екінші топтағы зақымдануды емдеу біріншіге қарағанда әлдеқайда жылдам болғанын анықтадық. Бірінші топтағы жануарлардың жағдайы 12-14 күнде жақсарды, ал 25-30 күннен кейін толық қалпына келді, екінші топта жағымды өзгерістер 7-9 күн бұрын болды.

Сурет 1. Жіліншігінің зақымдануы бар жылқы

Жылқылардың травматизмінің алдын алуда жүктемелерден кейін жылқының жұмысын қалпына келтірудің жоғары деңгейін қамтамасыз ететін жағдайлар маңызды орын алады; сондай-ақ ауру, жарақат, шамадан тыс жүктеме және шамадан тыс жүктемелерден кейін жылқылардың функционалдығын ынталандыру. Мұнда жылқы денесінің физиологиялық функцияларын өздігінен қалпына келтірудің биологиялық факторлары маңызды рөл атқарады. Бұл факторларға мыналар жатады: мал ұстаудың жақсы жағдайларын ұйымдастыру; қоректік заттар, минералды тұздар мен дәрумендер бойынша теңдестірілген толық рационды қамтамасыз ету; тиімді тренингті ұйымдастыру.

Әдебиеттер тізімі:

1. Краснова, Н. Л. Профилактика травматизма у спортивных лошадей / Н. Л. Краснова // Коневодство Ленинградской области. – 1996. - С. 33-35.
2. Ковач М. Проблемы коневодства // Ж. Конный мир, №9, 2007.
3. Титова Е.В. Травматизм лошадей в условиях г. Тюмени //Актуальные вопросы науки и хозяйства: новые вызовы и решения. Г. Тюмень 29.03.2019, С 111-115.
4. Жукова М. Тендинит. Часть 2. Методы и эффективность лечения. //электронный журнал Equimedika. №6(74) / 2008.
5. Haussler, K.K, Wilde, S.R., Davis, M.S., Hess, A.M., McIlwraith, C.W//Contrast therapy: Tissue heating and cooling properties within the equine distal limb //Equine veterinary journal Volume 53, Issue 1, January 2021, Pages 149-156/ 53(1), с. 149-156
6. Zielińska, P, Nicpoń, J, Kielbowicz, Z, Soroko, M, Dudek, K, Zaborski, D.//Effects of high intensity laser therapy in the treatment of tendon and ligament injuries in performance horses//Animals. Volume 10, Issue 8, August 2020, Номерстатья 1327, Pages 1-12.

7. Ramos, S, Pinto, A, Cardoso M, Alexandre, N, Bettencourt, E, Monteiro, S, Gama, L.T//Prevalence of radiographic signs of osteoarthritis in Lusitano purebred horses//Journal of Equine Veterinary Science/ Volume 94, November 2020, Номерстатья 103196